

Litteratur

GULLANDER, BERTIL: Nordens dagfjärilar. Norstedts. Stockholm 1959. 53 sid. 32 färgpl., 7 textfigurer. Pris 15 kr.

Helt plötsligt ha flera arbeten över dagfjärilar dykt upp på bokhandelsdiskarna. Sista tillskottet utgöres av Bertil Gullanders »Nordens dagfjärilar».

Författaren har medtagit alla kända arter i Norden och avbildat dem. Dessutom ha en del larver och puppor avbildats. Bilderna äro i stort sett bra om än en del anmärkningar kan riktas mot färgerna särskilt vad det gäller pupporna. Beledsagande text är kort och koncis.

I inledningen till boken skildras kortfattat fjärilarnas systematik, infångande, preparering m.m. Ett avsnitt behandlar ljusfångst och det har kunnat utelämnas utan olägenhet, det gäller ju dagfjärilar. Istället kunde en bestämningstabell över arterna medtagits, vilket skulle underlätta identifieringen särskilt när det gäller pärlemorfjärilar och blåvingar. Slutligen bör påpekas att de dagflygande bastardsvärmarna ha mer eller mindre klubbformade antenner och att vingställningen med vingarna hopslagna över ryggen även förekommer hos mätarna.

Som helhet kan sägas att det är en trevlig bok, behändig till formatet. Priset är även överkomligt.

Karl-Johan Heqvist

LANGER, TORBEN W.: Nordens Dagsommerfugle i farver. — Köpenhamn, Munks-
gaards Forlag A/S. 4:o. 125 danska kronor.

Verket är en för många mycket välkommen bok, kanske något dyr för amatören. På ej mindre än 344 sidor får man här en ovanligt fyllig text om samtliga i Norden iakttagna dagfjärilsarter, illustrerad av 16 helsidesplanscher i färg varav den sista visar arter, som ej äro funna i Skandinavien men möjligen kunna tänkas dyka upp. Planschernas färgåtergivning är i allmänhet mycket god. Särskilt gäller detta lycaenidernas olika blå-violetta nyanser. Brungula—gulröda färgtoner dra däremot en aning för mycket åt grönt och verka därigenom något bleka. En mera allvarlig anmärkning måste dock göras mot en del av planscherna, nämligen att de olika klicheernas inpassning ej absolut stämmer. Detta ger ett oklart intryck åt bilderna samt dubbla antenner och borde ej få förekomma i ett eljes så pass påkostat verk. Texten gläder framför allt genom sin utförlighet. Det lilla stycket med översättning av latinska namnet, som den börjar med för varje art, är trevligt att få och ger ett minnesstöd.

Författaren har lämnat mycket fylliga uppgifter om arternas variabilitet, och det kan ju också vara bra, att som här få en del abberationsnamn i samband därmed. För en nybörjare kan emellertid denna mängd namn lätt bli en smula förvirrande. Han vet ej vad, som är viktigt eller ej vid bestämningen av sina samlingar.

Entomol. Ts. Arg. 81. H. 3—4, 1960

Och han förleades lätt att tro, att varenda exemplar med någon liten avvikelse är en sensation. Men det är kanske bättre så, än att alls ej få veta hur pass variabel en art är.

Den största delen av texten upptages av utförliga uppgifter om utbredning och förekomst i Norden, varvid man även får veta en hel del om de biotoper arterna föredra. Detta, i förbindelse med de ofta ganska ingående biologiska uppgifterna om fjärilarna och deras förstadier, generationsväxling och övervintring, ger boken dess stora värde. Här har även fackmannen tillgång till en mängd värdefulla fakta, samlade i ett verk och därför lätt tillgängliga.

Boken slutar med en systematisk översikt, ett kapitel om dagfjärilar på Färöarna och Grönland, register, utförlig bibliografi och summary. Detta sista kapitel behandlar huvudsakligen utbredningsuppgifterna i kort sammandrag.

Det är ej roligt att i sista hand behöva göra ett förbehåll mot en bok, som är så stimulerande och innehåller sådana mängder med värdefulla uppgifter. Det måste i alla fall sägas, att det är ett klart minus, att det ej finns några som helst tabeller. Verket blir därigenom för en amatör onödigt tungarbetat. Visserligen finnas ju planscher och de ofta mycket utförliga beskrivningarna i texten. Ändå är det givet, att det för en nybörjare, som ej vet vad han närmast skall titta på, kan verka rätt hopplöst att identifiera en blåvinge eller en pärmorfjäril. Och något riktigt grepp om artskillnaderna får han kanske aldrig.

B. H. Hanson

SPARING, INGRID: Die Larven der Hydrachnellae, ihre parasitische Entwicklung und ihre Systematik. 165 sid., 103 textfig. Parasitologische Schriftenreihe. Heft 10. Gustav Fischer Verlag, Jena 1959. Pris häftad DM 13,85.

Det nyss utkomna arbetet med ovanstående titel är särskilt av två skäl mycket värdefullt. Dels har förf. ur den mycket spridda litteraturen sammanfört allt som hittills var bekant om vattenkvalstrens larver, dels har hon genom talrika egna undersökningar vidgat vår kännedom om dessa larver, antingen genom helt nya iakttagelser eller genom att bekräfta eller kritisera tidigare.

Arbetet är uppdelat på fyra kapitel: 1. Einleitung; 2. Morphologisch-systematischer Teil; 3. Allgemeiner Teil; 4. Zusammenfassung. Härtill kommer litteraturförteckning och namnregister. Andra kapitlet innehåller, förutom redogörelse för metodiken, beskrivning av larvernas allmänna morfologi, borstbesättningen, bestämningstabeller för familjer, släkten och arter, så långt detta är känt, diagnoser för desamma samt synpunkter på familjernas och släktenas systematiska ställning, grundade på larvernas morfologi. Tredje kapitlet redogör för vattenkvalstrens utveckling och de olika utvecklingstyperna, parasitismens inflytande på morfologin och dess samband med levnadssättet, vattenkvalstrens fylogeni, belyst genom vår numera vidgade kännedom om larverna samt en översikt över hittills kända larver och deras värdjur.

Vad larvernas dorsala borstbesättning beträffar, har förf. kunnat fastställa, att denna i huvudsak är densamma hos alla larver, särskilt ifråga om de 4 predorsalborsten, även om i vissa fall avvikelser kan förekomma. På grund av stundom avvikande läge kan en homologisering försvåras. Förf. instämmer i undertecknads uppfattning att subgen. *Anohydrachna* bör slopas samt att *Thyasidae* och *Hydryphantidae* böra bibehållas endast som subfamiljer. Däremot vill hon bibehålla ytterligare en underfamilj, nämligen *Euthyasinae*, som hon på grund av palpybyggnaden anser bilda en mellanform mellan de båda andra. Detta är enligt min mening överflödigt, då palpen har praktiskt taget samma form som hos *Thyasinae*. På grund av

byggnaden av den larvala palpen hos *Protzia* (*Calonyx*) och *Partnunia* anser förf., att dessa släkten måste föras till *Hydryphantidae* och ej bilda en särskild familj, *Protziidae*. Vid bedömningen av dylika frågor måste man dock enligt min mening även ta hänsyn till imagines, och med hänsyn till de imaginala karaktärerna skilja sig de båda släktena högst väsentligt från hydryphantidsläktena. Åtminstone bör en subfam. *Protziinae* bibehållas. I förf:s åsikt, att *Oxus* och *Frontipoda* böra bilda en egen familj, *Oxidae*, och ej en underfamilj under *Lebertiidae*, kan jag instämma, likaså anser jag att släktet *Huitfeldtia* bör föras till *Pionidae*, ej till *Unionicolidae*, dit jag av förbiseende fört släktet 1941 oaktat jag redan 1927 beskrivit larven och påpekat dess stora likhet med en *Piona*-larv. När förf. kritiserar berättigandet av de båda subgenera *Tetrapiona* och *Dispersipiona* måste jag ge henne rätt. Båda grunda sig på uteslutande hos honorna befintliga karaktärer. Bekant är ju också, att vissa *Tetrapiona*-honor stundom uppvisa *Dispersipiona*-karaktärer. Intressant är, att förf. kunnat konstatera väsentliga olikheter i palpbyggnaden hos olika *Hydrachna*-arters larver samt kunnat sätta detta i samband med det parasitära levnadssättet, närmare bestämt med skilda förankringsställena på värdjuren eller på olika värdjur. Egendomligt förefaller mig dock att förf. anser sig ha konstaterat en helt olika palpbyggnad hos *Hydrachna globosa*-larven, som hon funnit på *Ranatra* och *Nepa*, och hos *H. uniscutata*-larven, som lär leva på *Notonecta*. *H. uniscutata* är så nära besläktad med *H. globosa* och ibland så svår att skilja från denna, att jag betraktar den som endast en form av den senare. Skulle emellertid Sparings iakttagelser bekräftas, såväl beträffande det olika levnadssättet som om larvernas olika byggnad, måste de båda formerna anses specifikt väl skilda oaktat imagines stundom visa tydliga övergångar. Förnyade kontrollundersökningar torde här bli nödvändiga. 1927 kritiserade jag Wesenberg-Lunds antagande om värdväxling hos *Eylais*-nymfen. Sparing har nu kunnat konstatera, att en sådan icke förekommer. Vad beträffar vattenkvalsterlarvernas levnadssätt konstaterar förf. i förbigående, att hon aldrig funnit larver parasitera på vatteninsekters larver, enda undantaget utgöra vattenhemipterernas larver eller nymfer. Vid diskussionen rörande vattenkvalstrens fylogeni, kommer förf. till den slutsatsen att gruppen är enhetlig och monofyletisk. Härom kunna nog meningarna vara delade, beroende på hur långt tillbaka man vill gå.

Förutom vad redan ovan anförts innehåller Sparings arbete flera beskrivningar av förut okända larver och deras levnadssätt, äggläggningstider, antal generationer etc. Arbetet utgör som helhet ett väsentligt bidrag till vidgandet av vår kännedom om ett hittills föga beaktat fält, där ännu mycket återstår att uträtta.

O. Lundblad

KURT HARZ: Geradflügler oder Orthopteren. Die Tierwelt Deutschlands. 46. Teil. 232 sid., 566 textfig. Gustav Fischer Verlag. Jena 1960. Pris häft. 33.10 DM.

För några år sedan utkom Harz' stora arbete över »Die Geradflügler Mitteleuropas», vilket redan anmäls i denna tidskrift. Hans senaste över Tysklands arter är åtskilligt mindre men i övrigt uppställt efter samma plan. Givetvis innebär detta i viss mån en upprepning, och figurerna äro delvis desamma. Flera nya finnas dock, och även en i förra arbetet ej upptagen art har tillkommit, nämligen den kosmopolitiska kakerlackan *Supella supellectilium*, som huvudsakligen lever inomhus och redan 1954 konstaterades i Tyskland (Heilbronn) efter att något tidigare ha påvisats i Frankrike. Dess hemland är ej säkert känt.

Arbetet omfattar ordningarna *Blattodea*, *Mantodea*, *Saltatoria* och *Dermaptera*.

För var och en av dessa grupper är texten uppdelad på en allmän del rörande kroppsbyggnad, levnadssätt, fångst och preparation samt en speciell del omfattande bestämmningstabeller för släkten och arter. Denna senare del är rikt illustrerad samt innehåller dessutom rätt utförliga uppgifter om arternas uppträdande i naturen, bl.a. om kopulation, äggläggning, stridulation, massuppträdande, utbredning etc.

Illustrationerna förefalla vara goda. Av de flesta arter finnas såväl helfigurer som detaljfigurer över för artbestämningen viktigare karaktärer, såsom antenner, ben, vingar, kopulationsorgan, äggläggare m.m. Det kan tilläggas, att en utförlig litteraturförteckning finnes å sid. 6—8 och 39—53 samt att boken inledes med en förklaring över de vetenskapliga termer, som kommit till användning.

Arbetet torde med fördel kunna rekommenderas också till svenska entomologer, ej minst på grund av de talrika figurerna, vilka underlätta bestämningen.

O. Lundblad

GUNNAR ISRAELSON: Undersökningar av skalbaggsfaunan i markgångar av småäggdjur. Natur i Göinge Nr 1—2 1959.

Till de värdefullaste koleopterologiska undersökningar som utförts i vårt land hör de som haft till föremål utforskandet av faunan inom ett begränsat område, vilket under en längre följd av år grundligt och allsidigt penetrerats. Som exempel på sådana kan nämnas Anton Janssons mångåriga undersökningar i Örebrotrakten, Oscar Sjöbergs i Loos' socken, Hälsingland, Einar Klefbeck's i Dalarna, Einar Wiréns i Lundsberg och Pålkem, Sven Palmqvists i Hälsingborgs omgivning och Gunnar Israelsons i trakterna närmast Hässleholm. Alltsedan början av 1950-talet har den sistnämnde i »Natur i Göinge» årligen publicerat omfångsrika listor på »Skalbaggar från hässleholmstrakten». Tack vare lektor Israelsons målmedvetna och framgångsrika insamlingsarbete känner man numera ej mindre än 2070 olika arter skalbaggar från det till arealen rätt obetydliga och av naturen ej särskilt gynnade område som Hässleholmstrakten utgör. Ett stort antal för Sverige nya skalbaggar har upptäckts av Israelson, nu senast *Cercyon laminatus* Sharp, *Choleva spadicea* Sturm, *Pragensia Marchii* Dod., *Ocyusa hibernica* Rye, *Oxyroda rugulosa* Kr., *Tychius lineatulus* Steph. och *Ceuthorrhynchus apicalis* Gyll.

De båda senaste åren har Gunnar Israelson ägnat mycken tid åt studium av markfaunan i gnagargångar, och de ytterst märkliga och intressanta resultaten av detta arbete har offentliggjorts i den ovan rubricerade uppsatsen. Genom att referera vissa delar av innehållet i denna kan måhända andra skalbaggsintresserade lockas att pröva på vad liknande undersökningar i andra delar av Sverige kan ge för insektutbyte.

Vid undersökningar av markgångarnas fauna begagnar Israelson som fångstfällor 25 ml glasflaskor med en inre halsdiameter av 10 mm och med skruvlock. Ofärgat glas är att föredraga. I botten på flaskan lägges lämpligen en bit filterpapper för absorption av överflödigt fuktighet. Flaskorna grävs ner direkt i markgångarna (som givetvis måste vara bebodda), så att de står lodrätt och har den öppna mynningen i nivå med gångens botten. Restauration av gångens tak kan ske med diverse material, t.ex. några pinnar som stöd för ett täcke av gräs eller förna, en flat sten e.l. Fångstglasen ställs ut med några meters mellanrum, och inspektion av innehållet sker lämpligen var 3:dje eller 4:de dag. Härvid tar man upp flaskorna, skruvar på locken, byter ut de gamla fångstglasen mot nya och gör den närmare undersökningen i lugn och ro hemma vid arbetsbordet. Flaskorna kan eventuellt förses med något lockbete (t.ex. starkt luktande ost), men det är ännu oklart, om man härigenom når någon egentlig fördel. Faktum är nämligen, enligt lektor Israelson, att djuren snällt går ner i fångstglasen, även om de är tomma och rena.

Markgångarnas skalbaggsfauna har visat sig vara förvånansvärt rik och innehålla arter, som förut ansetts som de största sällsynheter eller rent av tidigare varit okända som svenska. Så har i Hässleholmstrakten exempelvis uppdragats nästan alla våra nordiska *Choleva*-arter, flera av dem i stor individrikedom. *Catops grandicollis* E., ny för landet, och *Ptomaphagus variicornis* Rosh., som i en enda fångstserie uppträdde i ej mindre än 98 ex.

Genom att vid sina serieundersökningar ställa ut fångstflaskor under så gott som alla månader av året samt på såväl öppen som skogbeväxt mark har Israelson kunnat fastställa dels att faunan i gångarna är underkastad en utpräglad årstidsvariation, dels att den växlar högst avsevärt med markbeskaffenhet, vegetation och andra miljöfaktorer. Rikast förefaller faunan att vara senhöst och vår, då han på goda skogsmarker uppnått ett genomsnittresultat av 3—4 djur pr dygn och fålla, medan man på öppna marker och sommardag (samt naturligtvis också under den kalla årstiden) får nöja sig med lägre utbyte.

Självfallet vore det av stort intresse om försök med den beskrivna fångstmetoden kunde göras i skilda delar av vårt land, särskilt under s.k. sorkår. Som ett enda exempel på vad man kan vänta i utbyte vid det hittills föga praktiserade insamlingssättet må endast erinras om den stora, intill år 1950 obeskrivna aleocharinen *Oxyptoda operta* Sjöb., som Sjöberg i Loos fann ett dussintal exemplar utav i gångar av skogsmöss vid rötterna av mossbevuxna stubbar och stammar i det nordsvenska barrskogsområdet.

THURE PALM

HENRY and MAYORIE TOWNES: Ichneumon-Flies of America North of Mexico. 1. Subfamily Metopiinae. — United States National Museum Bulletin 216, Part 1. sid. 1—318, 1959. 2. Subfamilies Ephialtinae, Xoridinae, Acaenitinae. — United States National Museum Bulletin 216, Part 2. sid. 1—635, 1960.

De parasitiska hymenoptererna ha blivit föremål för ett livligt intresse under det nu snart gångna decenniet. Detta torde till stor del vara beroende på att inom den praktiska entomologien en viss omsvängning skett från kemisk bekämpning, som fick ett kraftigt uppsving efter sista världskriget, till biologisk. En mängd arbeten till stor del av ny stil med bl.a. omfattande typstudier i olika museer ha utkommit och underlätta bestämningar av de till Hymenoptera Parasitica hörande arterna, vilka tidigare verkat hopplösa att säkert identifiera.

När det gäller *Ichneumonoidea* har delvis kaotiska förhållanden rått, särskilt då inom släktgrupperingen. Detta och det till synes oöverskådliga antalet beskrivna arter har väl fört med sig att t.ex. ingen i vårt land efter Roman velat ge sig i kast med denna stekelgrupp. Det är därför man med stor tillfredsställelse hälsar bearbetningar av grupper inom denna överfamilj. Makarna Townes bearbetning av de nordamerikanska *Ichneumonidae* är ett stort steg framåt och det är framförallt genom deras intensiva typstudier i olika museer som dessa nu utkomna delar äro så värdefulla. I den första delen behandlas underfamiljen *Metopiinae*. Beskrivningarna äro utförliga och de flesta arterna presenteras med utbredningskartor. Mycket goda hel- och detaljfigurer äro sammanförda på slutet. Andra delen omfattar underfamiljerna *Ephialtinae*, *Xoridinae* och *Acaenitinae*. I denna del har flera specialister medarbetat och behandlat några släkten. Detta är givetvis en styrka att specialutredningar över svårare släkten kommit med, bl.a. därför att man får allt samlat i en skrift. Behandlingen av släkten och arter är även i denna del lika fyllig som i den första delen, likaså bildmaterialet.

Arbetena rekommenderas livligt och de ha trots att de behandla nordamerikanska ichneumonidfaunan även aktualitet för vårt land. Många släkten och även arter äro ju gemensamma. Townes har dessutom, som tidigare framhållits, genom sina typstudier i

både europeiska och amerikanska museer kunnat ge en bättre taxonomisk behandling av släktena. Det är att hoppas att någon eller några av våra yngre entomologer tar sig an studiet av ichneumoniderna. Flera nya och bra arbeten finnas nu att tillgå, som behandla dessa. Man behöver bara nämna: J. F. Perkins, Ichneumonidae, key to subfamilies and Ichneumoninae I. i »Handbooks for the identification of British insects», 1959 och M. I. Constantineanu, Ichneumonidae, Ichneumoninae Stenopneusticae, vol. IX.4, i Fauna Republicii Populare Romine. Insecta, 1959, Bukarest.

KARL-JOHAN HEQVIST